

Інна ГУЦУЛ

ПОДАТКОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Обґрунтовано необхідність стимулювання інвестицій у економіку країни загалом та зовнішньоекономічну діяльність зокрема. Здійснено оцінку обсягів та структури іноземних інвестицій в економіку України протягом 2003–2011 рр. Проаналізовано інструменти податкової політики держави, спрямовані на активізацію інвестиційної діяльності в Україні.

Податкова політика є найбільш дієвим засобом впливу на інвестиційно-інноваційний розвиток економіки, вона має широкий спектр дії, оскільки, з одного боку, впроваджуючи помірне податкове навантаження, держава залишає в розпорядженні суб'єктів господарювання частину фінансових ресурсів, які можуть бути використані як інвестиції у формі капітальних вкладень в основний капітал для розширення власного виробництва і створення додаткових робочих місць, а також інноваційного розвитку; з іншого, податки носять фіскальний характер і покликані наповнювати бюджет для фінансування пріоритетних галузей господарства та стимулювання зовнішньоекономічної діяльності.

На сьогодні вітчизняна економічна наука має значні напрацювання в галузі дослідження проблем податкового регулювання, які відображені в працях В. Геєця, В. Грушка, О. Данілова, Ю. Іванова, С. Каламбет, А. Крисоватого, Г. Кулінченко, О. Соколовської, С. Юрія та ін. Проте, незважаючи на значну кількість публікацій, залишається багато невирішених проблем теорії та практики державного стимулювання інвес-

тиційних і зовнішньоекономічних процесів з допомогою податкових інструментів.

Метою статті є дослідження теоретико-організаційних засад функціонування системи державного стимулювання іноземних інвестицій в Україні та визначення податкових пільг в галузі зовнішньоекономічної діяльності.

Ефективне функціонування економіки країни, що орієнтується на інтеграційні процеси, потребує розроблення відповідної системи оподаткування зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД). Тому сучасні податкові реформи мають набути нового змісту й сприяти формуванню ефективної системи регулювання ЗЕД, яка враховувала б особливості соціально-економічного розвитку України, стан реформування економіки, рівень конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, його інвестиційні й інноваційні можливості [1].

Про необхідність стимулювання інвестиційного процесу шляхом втручання держави в економіку неодноразово у своїх поглядах наголошував Дж. Кейнс. На його думку, у розпорядженні держави є важелі як прямої дії у вигляді централізованих

капітальних вкладень в об'єкти загальнодержавного значення, розвиток державного сектору економіки, так і непрямі засоби регулювання інвестиційного середовища через бюджетно-податкову та грошово-кредитну політику [2]. Д. Міль вважав, що одним із найважливіших важелів впливу держави на інвестиції є оподаткування, яке зумовлює підвищення цін і зриває попит. Якби можна було відокремити споживання від інвестицій, то податок на споживчі товари був би бажанішим, ніж податок на доходи. Але оскільки цього зробити не можна, не зруйнувавши основи інвестування, необхідно шукати інші шляхи поповнення бюджету, наприклад, використовуючи прогресивне оподаткування надмірних нетрудових доходів (ренти, процента тощо) [3]. С. Юрій, аналізуючи дієвість податкової політики, зауважує, що через зміну обсягів податкових надходжень, форм оподаткування, обсягів ставок і тарифів держава впливає на зростання чи спад господарської активності. Використовуючи певні податкові пільги, держава регулює пропорції, змінює структуру національної економіки [4].

На сучасному етапі розвитку зовнішньоекономічних відносин України важливу роль у зміцненні конкурентоспроможності вітчизняної економіки, її інноваційному відновленні, утвердженні сприятливого інвестиційного й підприємницького клімату має відігравати політика державного регулювання ЗЕД, інституційною основою якої виступають система нормативно-правових джерел і сукупність органів, що виконують функції зі створення, реалізації та контролю виконання нормативно-правових актів.

Ефективне інвестування в економіку країни потребує розроблення відповідної системи оподаткування ЗЕД, яка адаптована до вимог інтеграції. Саме від її якості й дієвості залежатиме рівень ефективності усієї системи державного регулювання ЗЕД.

Особливе місце в системі державного інвестування посідають об'єкти виробничої інфраструктури (транспорт і транспортне господарство, лінії електропередач, засоби передавання й опрацювання інформації тощо). Крім цього значні державні вкладення роблять у соціальну сферу (будівництво об'єктів охорони здоров'я, освіти, культури та ін.). Після визначення джерел фінансування вибирають інструменти залучення капіталу і визначають тип фінансування. Вибір найсприятливішого способу забезпечує інвестору економію інвестиційних ресурсів та запобігає втратам на усіх стадіях життєвого циклу інвестицій. Відповідно до Закону України "Про режим іноземного інвестування" іноземні інвестиції – це цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [5].

Протягом останніх років іноземні інвестиції в Україну мають тенденцію до зростання. За даними Державної служби статистики України [6], загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну станом на 1 січня 2012 р. становив 49362,3 млн. дол. США, що на 10,4% більше за обсяг інвестицій на початок 2011 р. (табл. 1).

Щодо темпів приросту прямих іноземних інвестицій в економіку України, то даний показник протягом аналізованого періоду мав коливальний характер. Найвище його значення було у 2005 р. – 248,2% відносно попереднього року. У 2006, 2008, 2009 та 2011 рр. приріст прямих іноземних інвестицій характеризувався від'ємними показниками, значення яких коливалося в межах -39,9% у 2006 р. та -0,1% у 2011 р.

Зазначимо також, що інвестиції надійшли зі 125 країн світу. До десяти основних країн-інвесторів, на які припадає понад 82% загального обсягу прямих інвестицій

Таблиця 1

Динаміка надходжень прямих іноземних інвестицій в економіку України (млн. дол. США)*

Рік	Показники на кінець року (наростаючим підсумком)	Річне надходження ПІІ
2003	6794,4	–
2004	9047,0	2252,6
2005	16890,0	7843,0
2006	21607,3	4717,3
2007	29542,7	7935,4
2008	35616,4	6073,7
2009	40053,0	4436,6
2010	44708,0	4655,0
2011	49362,3	4654,3

* Складено на основі [6].

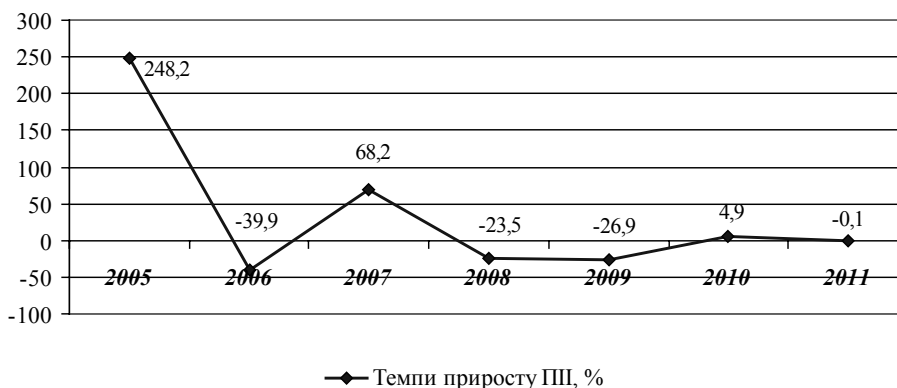

Рис. 1. Темпи приросту прямих іноземних інвестицій в економіку України у 2005–2011 рр.*

* Складено на основі [6].

в економіку України у 2011 р. увійшли наступні: Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Російська Федерація, Австрія, Франція, Швеція, Британські Віргінські Острови та Сполучені Штати Америки (табл. 2) [6].

Податкова політика держави вважається одним із найвагоміших напрямків регулювання інвестиційної діяльності. Питанням оподаткування сьогодні приділяють значну роль, оскільки з 1 січня 2011 р. вступили в дію норми Податкового кодексу України [7]. В даному нормативно-правовому акті встановлено законодавчі основи податкової політики в напрямку регулювання відносин, що виникають у сфері справляння податків і зборів.

Реформування податкових ставок і підходів до фіскально-регуляторної політики характеризуються і позитивними (скорочується кількість податків і зборів, що може сприяти зниженню податкового тиску на економіку), і негативними (необґрунтоване розширення повноважень податкової служби, а також посилення системи оподаткування доходів фізичних осіб) наслідками для функціонування учасників господарських відносин. Проте, що стосується інвестиційної діяльності, то в Податковому кодексі України існують норми, спрямовані на її стимулювання:

- встановлено нульову ставку податку на прибуток до 2016 р. для новоутворених

**Структура прямих іноземних інвестицій в Україну у 2011 р.
в розрізі країн-інвесторів***

Країна	Обсяги прямих інвестицій на 31.12.2011 (млн.дол. США)	У % до підсумку
Усього	49362,3	100,0
у тому числі		
Кіпр	12645,5	25,6
Німеччина	7386,4	15,0
Нідерланди	4822,8	9,8
Російська Федерація	3594,5	7,3
Австрія	3423,1	6,9
Великобританія	2508,2	5,1
Франція	2230,7	4,5
Швеція	1744,0	3,5
Віргінські Острови (Брит.)	1607,0	3,3
США	1043,1	2,1
Італія	965,9	2,0
Швейцарія	960,3	1,9
Польща	875,5	1,8
Інші країни	5555,3	11,2

* Складено на основі [6].

суб'єктів господарювання-юридичних осіб, а також підприємств з оборотом до 3 млн. грн. та кількістю працівників не більше 20 чоловік;

- закріплено терміном на 10 років звільнення від оподаткування прибутку підприємств галузей легкої промисловості (крім підприємств, які виробляють продукцію на давальницькій сировині) та суб'єктів господарської діяльності від надання готельних послуг, підприємств суднобудівної та літакобудівної промисловості, а також машинобудування для агропромислового комплексу;
- запроваджено систему пільг з податку на прибуток та податку на додану вартість з енергозбереження;
- удосконалено порядок відшкодування податку на додану вартість шляхом запровадження автоматичного відшкодування ПДВ;
- знято обмеження на витрати щодо первинної професійної підготовки праців-

ників безпосередньо на виробництві, навчання, перепідготовку та підвищення професійної кваліфікації фахівців, у тому числі за необхідності у закордонних навчальних закладах.

Крім того, варто зазначити, що до спеціальних інструментів податкового стимулювання інвестиційної активності відносять прискорену амортизацію, інвестиційний податковий кредит, звільнення від сплати мита на засоби виробництва, які ввозяться в країну як внесок іноземного інвестора у статутний капітал підприємства, коригування коефіцієнтів до ставок податків тощо [8].

Необхідно звернути увагу на те, що у системі засобів податкового стимулювання реалізації інвестиційно-інноваційної активності в зарубіжних країнах досить значна роль приділяється використанню податкового кредиту. В іноземних країнах податковий кредит розглядається як засіб зменшення вже нарахованого податку на прибуток на суму, що складає визначений відсоток від

витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР). У США, Японії, Франції ця податкова пільга залежить від приросту витрат на науково-дослідницьку діяльність після закінчення визначеного часового періоду. В інших країнах (Канада, Нідерланди) величина податкового кредиту пропорційна збільшенню загальної суми витрат на НДДКР. У середньому за кордоном ця пільга становить 20% від суми приросту витрат на НДДКР (США, Японія, Канада) і є істотним джерелом їх збільшення; в Італії застосовують систему пільгових кредитів на технологічні нововведення (50% суми кредиту видають протягом реалізації програми модернізації і до 30% – на її завершальній стадії); у Франції податковий кредит на приріст витрат на НДДКР становить 25% приросту витрат компаній на НДДКР порівняно з рівнем минулого року); в Канаді розмір податкового кредиту складає 10–25% [9].

Важливу роль у розвитку інноваційно-інвестиційної сфери в державі відіграє зовнішньоекономічна діяльність. Головною формою вияву податкової політики у сфері ЗЕД є система оподаткування експортно-імпортних операцій, яка складається зі встановлених видів податків та обов'язкових платежів. Оптимізацію такої системи оподаткування треба здійснювати відповідно до чинної системи законодавства України, що надається суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності, які відповідають таким критеріям:

- 1) експорт перевищує імпорт за фінансовий рік;
- 2) обсяг експорту становить не менше 5% від обсягу реалізованих за фінансовий рік товарів;
- 3) стабільна реалізація наукових товарів, а також товарів, в яких частина доданої вартості становить не менше 30%;
- 4) зазначеним суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності надаються пільги з

амортизації основних виробничих фондів у вигляді:

- пільгових норм амортизації основних фондів, створених за рахунок нових інвестицій, що використовуються для виробництва експортних товарів;
- норм амортизації на імпортне обладнання, яке використовується для виробництва експортних товарів, не менше ніж ті, що встановлені в країні походження такого обладнання [10].

Митним кодексом України [11] передбачено звільнення від оподаткування митом окремих товарів під час ввезення їх на митну територію України, а саме: тих, які ввозяться в рамках міжнародної технічної допомоги відповідно до міжнародних договорів; документів та видань, які надсилаються в рамках міжнародного обміну до освітніх, наукових або культурних закладів, у тому числі бібліотек та ін. Зазначена пільга спрямована на забезпечення сприятливого інвестиційно-інноваційного клімату в державі, а також – оновлення науково-технічної бази виробничого процесу.

Зважаючи на невідкладну необхідність пошуку альтернативних джерел енергії та впровадження новітніх енергозберігаючих технологій, звільняються від оподаткування митом при ввезенні на митну територію держави устаткування, яке працює на відновлюваних джерелах енергії, енергозберігаюче обладнання і матеріали, засоби вимірювання, контролю й управління витратами паливно-енергетичних ресурсів, обладнання та матеріали для виробництва альтернативних видів палива або для виробництва енергії з відновлюваних джерел енергії.

Крім того, звільняються від оподаткування митом товари, які ввозяться в Україну згідно з зареєстрованими договорами з метою інвестування або як внесок іноземного інвестора до статутного капіталу під-

приємств з іноземними інвестиціями. Такі товари повинні бути призначені для використання або реалізації виключно з метою провадження підприємницької діяльності та ввозитися на територію України на строк не менше ніж три роки. При порушенні зазначених умов ввізне мито сплачується на загальних підставах згідно з Митним Кодексом України [11].

Важливим інструментом фінансового регулювання ЗЕД є акцизний податок. ПДВ на основі принципу призначення передбачає його стягнення із товарів, які ввозяться в країну, або відшкодування при їх вивозі за межі країни. За такої системи оподаткування ПДВ у експортера відсутні стимули занижувати митну вартість експорту, оскільки він не оподатковується. У імпортера обсяги стягненого ПДВ залежать від митної вартості товару, і це може викликати в них зацікавленість в її заниженні.

На основі вищенаведеного, можемо констатувати, що в Україні мають бути розроблені власні механізми державного регулювання не лише економікою в цілому, а й інвестиційною діяльністю зокрема, які об'єднували б окремо взяті механізми світового економічного надбання та вітчизняну специфіку.

Існує об'єктивна необхідність створення сприятливих умов для розвитку вітчизняного товаровиробника шляхом удосконалення спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва, зменшення податкового навантаження, упорядкування регуляторних і контролюючих функцій державних органів, регулювання цін на енергоносії і товари першої необхідності, а також забезпечення стабільності нормативно-правових засад у процесі діяльності суб'єктів господарювання. Це сприятиме економічному зростанню з урахуванням досягнень сучасної науки, досвіду розвинених країн світу.

Література

1. *Иностранные инвестиции в Украине и налоговые льготы во внешнеэкономической деятельности* / И. М. Авраменко, Е. И. Авраменко, Е. А. Ятченко // *Экономика Крыма*. – 2008. – № 22. – С. 80–83.
2. Keynes J. M. *General Theory of Employment, Interest and Money* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.marxists.org/reference/subject/economics/keynes/general-theory/>
3. Россель Ю. Джон Стюарт Милль и его школа // *Вестник Европы*. – 1874. – № 8. – С. 681.
4. Юрій С. І., Бескид Й. М. *Бюджетна система України*. – К.: НІОС. – 2000. – С. 49.
5. Закон України “Про режим іноземного інвестування” № 93/96-ВР від 19.03.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80>
6. Показники обсягів та структури іноземних інвестицій в економіку України у 2003–2011 рр.: статистична інформація // Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
7. Податковий кодекс України №229-230 від 4 грудня 2010 р. – К.: ДП “ІВЦ ДПА України”, 2010. – 339 с.
8. Герчаківський С. Д., Ткачик Ф. П. *Податкові аспекти державного регулювання інвестиційної діяльності в регіоні* // *Збірник наукових праць “Фінансова система держави: проблеми та перспективи розвитку”*. – К.: ДКС Центр, 2011. – 238 с.
9. Блискавка Т. Г. *Зарубіжний досвід фіскального регулювання інноваційного процесу в економічно розвинених країнах* // *Збірник наукових праць: Дослідження міжнародної економіки*. – 2011. – Вип. 1 (66). – С. 155–165.
10. Грушко В.І. *Податкове регулювання інвестиційної активності* // *Фінанси України*. – 2008. – № 2. – С. 89–97.
11. Митний кодекс України № 4495-VI від 13 березня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.